

Selemonas Paltanavičius

ŽYMAUSI PASAULIO GAMTININKAI

EINANTYS IR VEDANTYS GAMTOS TAKAIS

Iliustravo Reda Tomingas

Alma littera
VILNIUS / 2026

TURINYS

4 Didysis pažinimo kelias

6 Kur pradžių pradžia?

8 **David Frederick Attenborough**
Gimiau kitais laikais

14 **Alfred Edmund Brehm**
O gal paklauskime Brëmo?

18 **John James Audubon**
Į Ameriką – tirti paukščių

22 **Johannes Thienemann**
Sustojęs paukščių kelyje

26 **Bernhard Grzimek**
Linkėjimai iš „Anties“

32 **Carl von Linné**
Botanikų princo palikimas

36 **Jan Lindblad**
Pradėkite nuo baltų pelių!

40 **Ludwig Heinrich Bojanus**
Patarimai nemokšoms apie taurą

46 **Gerald Durrell**
Laimės sodas, pilnas žvėrių

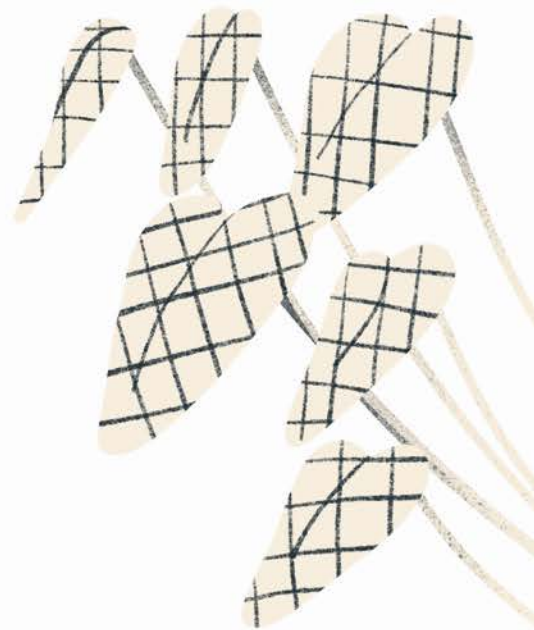
50 **Charles Robert Darwin**
Po klaidžias rūšių kilmės džiungles

56 **Birutė Marija Galdikas**
Raudonosios beždžionės
pėdomis

62 **Jacques-Yves Cousteau**
Atsargi pažintis su vandenynu

66 **Archibald Balaney**
Po Pilkosios Pelėdos ženklų

72 Tadas Ivanauskas

Į Lietuvą – pasakoti apie paukščius

78 Joy Adamson

Ar lengva gyventi gimus laisvam?

82 Maria Sibylla Merian

Tada, kai to nebuvo!

86 Dian Fossey

Žmonių ir gorilų pasaulyje
dar tvyro rūkas

90 Konrad Lorenz

Žąsys ir kuosas, atnešusios
Nobelio premiją

94 Ernest Thompson Seton

Į gamtos pasaulį su pieštuku
ir teptuku

98 Farley Mowat

Kaip pasakoti apie šiaurės gamtą

102 Jane Goodall

Žmogaus ir šimpanzės šešėlyje

**106 John Gould,
Roger Tory Peterson,
Peter Markham Scott**

Pieštuko ir teptuko galia

110 George Schaller

Kaip suspėti paskui visus?

114 Stephen Robert Irwin

Patys gražiausi – krokodilai!

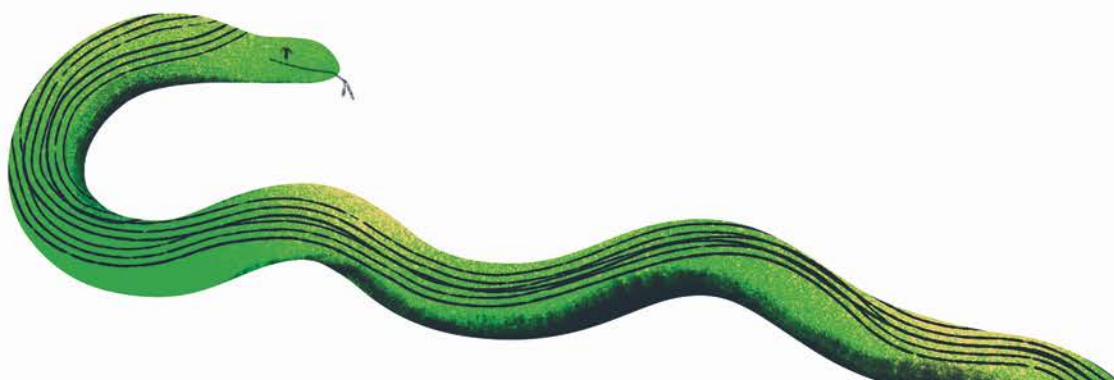
118 Konstantinas Tyzenhauzas

Prie Lietuvos ornitologijos ištakų

**122 Jonas Čerskis,
Benedykt Tadeusz Dybowski,
Ignotas Domeika**

Gamtos tyrėjai ne savo noru

126 Vietoj pabaigos

GIMIAU KITAIS LAIKAIS

Taip sako Deividas Frederikas Atenboras, paprastai – Deividas Atenboras, britų zoologas, laidų kūrėjas ir vedėjas, gamtos istorikas ir rašytojas. Jis tituluojamas Jungtinės Karalystės nacionaliniu turtu, tačiau apie save jis to nepasakytų. Tą liudija jo darbai.

David Frederick Attenborough

Deividas Frederikas Atenboras (g. 1926) – laidų apie gamtą kūrėjas ir vedėjas, daugiau kaip 70 metų dirbantis BBC.

Už savo laidas pelnė gausybę apdovanojimų, įskaitant tris *Emmy* apdovanojimus.

Jo vardu pavadinta apie 50 biologinės įvairovės rūšių.

Daugelio universitetų garbės mokslų daktaras.

Lesterio koledžo, esančio vidurio Anglijoje, salė buvo pilnutėlė, bet dešimtmetis Deividas su vyresniu broliu Ričardu (Richard) atėjo vieni pirmųjų ir įsitaisė priekyje.

– O kodėl jis Pelėda? Pilkoji Pelėda? Juk tai žmogus...

– Šššš... – piktai sušnypštė Ričardas. – Jo vardas toks! Pats jį pasirinko, nes indėnai taip daro. Klausykimės!

Tai, ką tąkart pasakojo iš Kanados miškų atvykęs vyras, prisistatęs Pilkosios Pelėdos vardu, buvo negirdėta. Deividas sužinojo, kad Pelėda saugo bebrus ir su jais kartu gyvena vienoje trobelėje, kad saugo žvėris ir paukščius. Jis pasakė ir tai, apie ką tada **1936 m. dar mažai kas kalbėjo, – apie gamtos apsaugos poreikį, apie tai, kad žmogus naikina gamtos turtus ir juos grobia...**

Vienuolikmetis Deividas dviračiu mina į kalvas ir ten praleidžia dieną, rinkdamas suakmenėjusius moliuskus, įdomius akmenis. Gaila, kad tarp radinių – nė vieno dinosauro kaulo. Bet kam dinozaurai, jei akys užkliūva už skelbimo: universiteto koledžui tyrimams reikalingi tritonai! Už juos mokės po tris pensus! Žinoma, juos sugavo kūdroje po pačiais koledžo langais.

O kas toliau? Toliau buvo zoologijos studijos, tarnyba Britų karo laivyne, darbas leidykloje. Kur pasukti po to? Ką tyrinėti?

LINKĖJIMAI IŠ „ANTIES“

Štai, štai ji skrenda – Antis. Ji balta su juodais dryžiais. Apsuko ratą, apsižvalgė ir tuoj leisis... tik suras tinkamą vietą. Tikra antis taip nesielgia, ji ieško nors ir nedidelio vandens telkinio, kur gali pūkštelėti ir per sukeltas bangeles plaukti ieškoti lesalo. Dabar virš mūsų galvų suko dryžuotas kaip zebras lėktuvėlis, pavadintas „Anties“ vardu. Šį lėktuvėlį pilotavo pats Bernhardas Gžimekas arba jo sūnus Michaelis.

Bernhard Grzimek

Bernhardas Gžimekas (1909–1987) – vokiečių veterinaras, zoologijos, gyvūnų elgsenos tyrinėtojas, gamtosaugininkas, zoologijos sodo direktorius, filmų kūrėjas, daugelio knygų autorius.

19 metų tapo paukščių fermos ir smidrų ūkio valdytoju.

Leipcige ir Berlyne studijavo veterinariją.

Studijas baigė 1932 m., 1933 m. apgynė daktaro disertaciją.

Dirbo žemės ūkio ministerijoje.

Karo metais buvo veterinaras, gydė arklius.

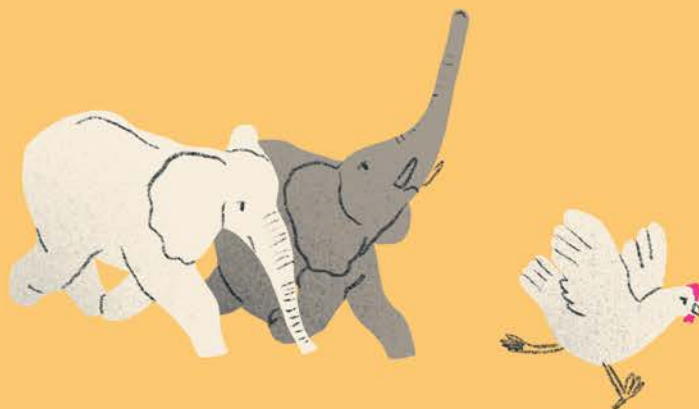
1945–1974 m. – Frankfurto zoologijos sodo direktorius.

Nuo 1950 m. nuolat dirbo Afrikoje.

175 televizijos laidų, daugybės knygų autorius.

1967–1974 m. 16 tomų „Gžimeko gyvūnų gyvenimas“ sudarytojas ir autorius.

Mirė 1987 m. cirke per tigrų pasirodymą.

Bernhardas buvo jauniausias teisininko Franco Gžimeko (Franz Grzimek) vaikas; penkios seserys buvo vyresnės už jį. Tėvas mirė anksti ir gausiai šeimai teko patirti nepriteklių. Į pagalbą atėjo Bernhardas – aptvare jis laikė ne tik vištas, bet ir kiaušlę. Tiesa, vištos augintoją domino labiausiai, jis rūpinosi jų perėjimu, priežiūra. Savo patirtimi nutarė pasidalinti su visais ir **parašė rankraštį „Kaip auginti naminius paukščius“**. Leidykloje rankraštis visiems patiko, todėl pas Bernhardą į **namus atvyko leidyklos atstovas**, tikėdamas, kad sutiks bent jau gimnazijos mokytoją. Grįžęs po pamokų namo, paauglys rado jo laukiantį poną, nes reikėjo pasirašyti sutartį. Po daugelio metų jis rašė, kad mama liepė jam kuo skubiau šortus pakeisti kelnėmis, kaip dera rimtam vyrui...

PO KLaidžias Rūšių Kilmės Džiungles

Šiandien nieko nestebina Čarlzo Roberto Darvino vardas ir darvinizmas, mokslas apie rūšių kilmę, paveldimumą ir natūralią atranką. Nuo paties Darvino gimimo dienos praėjo daugiau kaip 200 metų, jo garsiajam veikalui „Rūšių atsiradimas“ – beveik 170 metų, tačiau nei mokslininkas, nei jo darbai nėra pamiršti, nors visada sulaukdavo aršios kritikos.

Charles Robert Darwin

Čarlzas Robertas Darvinas (1809–1882) – anglų gamtininkas, biologinės evoliucijos teorijos kūrėjas.

Bandė studijuoti mediciną Edinburge, Kembridže gavo teologo išsilavinimą.

1831–1836 m. *Beagle* kariniu laivu keliavo aplink pasaulį. Grįžęs gyveno savo namuose Daune ir už Anglijos ribų nebuvo išvykęs.

Nors jo moksliniai darbai buvo pasaulinio lygio, jis nebuvo pakeltas į riterius – daug kam jo teorijos buvo nepriimtinos. Nepaisant to, palaidotas Vestminsterio abatijoje, greta Izaoko Niutono (Isaac Newton).

Vaikystėje Čarlzas Darvinas buvo visai paprastas gerai žinomo gydytojo sūnus. Mama mirė, kai Čarlzui buvo aštuoneri, todėl jam teko gyventi internate, iš kurio dažnai bėgdavo namo. Jo vaikystė buvo nerūpestinga, mokslai nelabai sekėsi. Tėvas laiške rašė sūnui: „Tau nerūpi niekas kitas, tik šaudymas, žuvis, žiurkių gaudymas... Pridarysi gėdos ir sau, ir visai šeimai.“ Gamtos mokslai jam tiko labiau, bet, norėdamas įtikti tėvui, Čarlzas Edinburgo universitete pradėjo studijuoti mediciną. Būdamas labai aktyvus medžiotojas, jis nepakentė kraujo ir kančių, o to meto medicina buvo gana primityvi, nebuvo anestetikų, todėl operacijos ir gydymas jį atbaidė nuo šio pasirinkimo. **Čarlzas dar bandė studijuoti teisę, bet galiausiai Kembridže gavo teologo išsilavinimą, taigi turėjo būti paprastas pastorius.**